

tereta na brodu na trošak broda.

(DMF 1952, str. 678)

S.B.

Bilješka: - Da li trošak smještaja robe u skladište i zatim trošak njenog slaganja, ili samo jedan od njih, snosi brodar ili kupac kao naručitelj prijevoza, zavisi od konkretnog prijevoznog ugovora.

APELACIONI SUD, Rabat, 3. VII. 1951.

Sté des Charges Fruitières Chérifienne ca.

Sté Française de Pêcherie et de Conserves

Kupoprodaja FOB - Direktna teretnica - Troškovi prekrcavanja - Dužnost pomorskog vozara

Kada je roba, prodana FOB, predmet direktnе teretnice, kupac primalac ima pravo da odbije plaćanje dopunskih troškova, koji su nastali zbog prekrcavanja robe. Ti troškovi, koje je na zahtjev brodara predujmio prodavalac pod uvjetom, da ih povrati nadležno devizno mjesto - pri čemu je brodar znao da je to nemoguće - moraju ostati na teret brodara, koji nije izvršio svoju obvezu.

(DMF 1952, str. 678)

S.B.

Bilješka: - Kupac nije dužan da snosi trošak prekrcavanja, jer je tako ugovorenо s brodarom, a prodavalac predujmivši taj trošak nije time u načelu učinio nikakvu uslugu kupcu. Naprotiv od brodara može prodavalac uvek tražiti povraćaj predujmljene svote, pa i ako je brodar bio u dobroj vjeri o mogućnosti devizne operacije.

ARBITRAŽNI SUD ČEHOSLOVAČKE TRGOVINSKE KOMORE,

Prag, 14. VIII. 1958.

Društvo M.N., Frankfurt n/M ca. Koospol d.d., Prag

Prodaja CIF i prijelaz rizika - Da li klauzula CIF sama po sebi utječe na pitanje prijelaza rizika - I kraj te klauzule vrijede

posebni uglavci, bilo o prijelazu rizika, bilo, nezavisno od toga, o prijelazu vlasništva

Stranke su sklopile ugovor o kupoprodaji robe, koja se imala dobaviti iz Kine CIF Hamburg, i navele su izrično, da je Hamburg mjesto ispunjenja. U toku spora, koji je nastao zbog manjka robe na odredištu, stranke nisu iznosile nikakve tvrdnje što se tiče časa prijelaza rizika, no sud se po službenoj dužnosti osvrnuo na pitanje, da li klauzula CIF utječe sama po sebi na taj prijelaz. Našao je, da ona u konkretnom slučaju ne utječe zato, što su stranke izrično uglavile mjesto ispunjenja i što je to mjesto bilo Hamburg i po ostalim okolnostima odnosnog slučaja, zbog čega rizik prelazi tek u tom mjestu, bez obzira na klauzulu CIF. Sud nije direktno odgovorio na dalje pitanje, da li bi klauzula CIF utjecala na prijelaz rizika, da nije bilo ugovorenog mjesto ispunjenja; no posredno se može zaključiti iz obrazloženja odluke, da bi odgovor bio potvrdan, kao što se razabira iz komentara A. Lande, iz kojega citiramo:

"Klauzula CIF predviđena u uvjetima plaćanja glavnog ugovora nije odigrala nikakvu ulogu kod ocjene prijenosa rizika s gledišta materijalnog prava, jer su stranke sporazumno priznale, da ona nije imala da odredi ništa drugo nego opseg platne obveze ...osim same kupovnine s uključenim troškom ambalaže i manipulacije još i trošak prijevoza i pomorskog osiguranja do mesta ispunjenja, u konkretnom slučaju do luke Hamburg. Arbitri su u tome respektirali ne samo volju stranaka već i veoma ustaljenu jurisprudenciju međunarodnog trgovачkog prava. Ta jurisprudencija priznaje klauzuli CIF učinak na pitanje prijenosa vlasništva i opašnosti na kupcu samo onda, ako stranke nisu uglavile što drugo u ugovoru; one naime mogu slobodno uglavljavati čas prijelaza vlasništva nezavisno od časa prijenosa rizika i svaki put na drugi način (usp. na pr. Biddell Bros ca E. Clemens, Hoots et Co. (1911) 1 K.B. 214 (1912) A.C. 18; H. Goitein, The Law as to the C.I.F. Contracts). No u datom slučaju stranke su izrično izabrale Hamburg kao mjesto ispunjenja.

Kupoprodajni ugovor odnosio se na predmete, koji nisu bili individualno odredjeni, i tek je tradicijom vlasništvo moglo prijeći na kupca. Ta se tradicija nesumnjivo imala izvršiti u Hamburgu, t.j. poslije iskrcaja robe. Kako je prodana roba sačinjavala neodredjen dio tereta, prijenos vlasništva mogao se izvršiti tek po individualizaciji odnosnog dijela tereta i predaji isprava, koje se odnose na tako odredjenu robu.

Kako glavni ugovor nije precizirao čas prijelaza rizika, oni su prešli na kupca samo s vlasništvom robe (usp. par. 368 i 111 čehoslovačkog građanskog zakonika^{1/}). Opasnost pomorskog prijevoza snosio je dakle prodavalac, i klauzula CIF u ugovoru nije na tome mogla ništa izmijeniti. Prodavalac se nije oslobođio svoje obveze ukrcajem izvrsne robe u kineskoj polaznoj luci, s razloga što se mogao oslobiti samo predajom robe ugovorenog kvaliteta u mjestu ispunjenja".

(Clunet 1956, str. 452)

Bilješka: - U svom članku "O prijelazu rizika kod upotrebe klauzula franco i CIF" (Robni promet, Zagreb 1953., br. 11-12, str. 541) prof. Rastovčan je zauzeo ovo stajalište o odnosu tih klauzula na pitanje prijelaza rizika; 1/ klauzule franko (uključivši FOB) i CIF niukoliko ne ograničuju slobodu stranaka, da reguliraju po svojoj volji pitanje mesta ispunjenja i prijelaza vlasništva i rizika; - 2/ napose, ako je ugovoreno mjesto ispunjenja, rizik prelazi tek na tom mjestu; - 3/ ukoliko nema takvog izričnog ili prešutnog uglavka, u pravilu klauzule franco i CIF ne mijenjaju ništa u odnosu na taj prijelaz, koji se ima prosudjivati po općim načelima, kao da i nema spomenutih klauzula; - 4/ kod nas, po načelima o.g.z-a, i vlasništvo i rizik prelazi u pravilu predajom robe kupcu, a po načelima trg. zakona rizik prelazi već predajom robe otpremniku (špediteru) ili vozaru, ako se mjesto odredišta po izričnoj ili prešutnoj uglavi nije imalo smatrati mjestom ispunjenja ugovora, ili drugim riječima, ako prodavalac prema konkretnom ugovoru još nije izvršio svoju obvezu samim tim, što je robu poslao. Sve to vrijedi i po njemačkom pravu, načelno po Varšavsko-

^{1/} Gradjanski zakonik Republike Čehoslovačke od 25. oktobra 1951., Institut za uporedno pravo, Serija E, broj 1, Beograd 1957. Ako nije što drugo ugovoreno, po par. 368 rizik prelazi zajedno s vlasništvom, a po par. 111 vlasništvo prelazi kod individualno odredjenih stvari samim ugovorom, a kod stvari određenih po vrsti predajom.

oxfordskim pravilima (internationalna pravila za prijevoz prihvaćena na sastanku International Law Association u Varšavi 1928. a izmijenjena na sastanku istog udruženja u Oxfordu 1932.), kao i po Incoterms 1953 Medjunarodne trgovinske komore u Parizu. Po francuskom, švicarskom i talijanskom (a, kako smo ovdje upravo vidjeli, i po čehoslovačkom) pravu rizik na kupljenoj robi (ili na nekoj vrsti robe) prelazi već i prije. S tog je gledišta prof. Rastovčan polemizirao s nekim našim pravnicima, a kritizirao je i tumačenje izraza franko i CIF u (tadašnjem) nacrtu Općih uzanca za promet robom, t. 150 i 156, po kojima bi prodavalac kod klauzule franko odredište ili CIF snošio rizik sve do ugovorenog mjesto odredišta. Ukratko, prema mišljenju prof. Rastovčana, klauzule franko, pa ni franko odredište, i CIF same po sebi ne odlažu prijelaz rizika do prisjeća robe u mjesto odredišta, već se njom prodavač samo obvezuje poslati robu, on je izvršio ugovor odaslanjem, i od tog časa on u pravilu ne snosi rizik. (Autor izvodi odatle još i to, da izraz franko wagon ne znači samo snoženje troškova do utovara, s tim da je inače ugovor ispunjen već u skladištu prodavača, već da taj izraz znači ugovaranje željezničke stanice kao mjeseta ispunjenja, do kojega prodavalac snosi ne samo troškove već i rizik.^{2/}

Prikazana arbitražna odluka suglasna je u najvećem dijelu s tim mišljenjem. Ona također tvrdi, da stranke i kraj klauzule CIF mogu slobodno ugovarati čas prijelaza vlasništva i rizika (i to svakog zasebno i različito), da u slučaju, kad je ugovoren mjesto ispunjenja, rizik prelazi u tom mjestu, i da za prijelaz vlasništva i rizika, ako nema posebnog uglavka, vrijede opća pravila (konkretno odredbe čehoslovačkog prava o stvarima, koje nisu individualno odredjene), što odgovara t. 1, 2 i 4 gornjeg izvoda iz mišljenja prof. Rastovčana. Jedino, u čemu se arbitražna odluka ne slaže s tim mišljenjem, pitanje je, kako utječe klauzula CIF na prijelaz rizika, kad o tome nije ništa posebno ugovoren (t. 3). Dok naime prof. Rastovčan uzima, da u tom slučaju klauzula nema utjecaja, već da vrijede opća pravila, arbitražna odluka kaže, da ustaljena jurisprudencija medjunarodnog trgovačkog prava priznaje toj klauzuli učinak "samo, ako stranke nisu uglavile što drugo", što znači, da bez protivnog sporazuma klauzula ima neki učinak. Ne kaže međutim, koji bi to učinak bio. S obzirom na to može se samo nagnadjati, da bi učinak klauzule CIF imao biti u tome, što ona (kako to određuju, i Incoterms i Varšavsko-oxfordska pravila) ima za posljedicu, da rizik u svakom slučaju prelazi predajom robe na prijevoz. No da li ta posljedica nastupa doista uvejk, pa i onda, ako opći propisi mjerodavni za sud određuju nešto drugo?

^{2/} U definitivnom tekstu Općih uzanca prihvaćeno je za CIF gledište prof. Rastovčanu - t. 110-114, a tako i za franko wagon, državna granica, brod i sl. - t. 101, 103, 108, 109, dok je za franko s navedenjem mjeseta odredišta ostala formulacija Nacrta - t. 104.

Po našim propisima (kako Općih uzanca, tako i načela trg. zakona) praktično ne će biti problema, jer su oni, što se tice CIF, u osnovi suglasni sa spomenutim internacionalnim pravilima, pa bi rezultat bio jedan isti, primjenili se Incoterms ili, u pomanjkanju odredjene uglave, naši opći propisi. No u zemljama, u kojima su opći propisi drukčiji, Incoterms ili Varšavsko-oxfordska pravila mogla bi doći do primjene samo ukoliko bi se uzelio, da su stranke na njih pristale, jer su to, kako je poznato, neobvezna standardna pravila. Istina, ta će se pravila primjenjivati vrlo često i bez izričnog pristanka, jer se na temelju medjunarodne prakse može pretpostavljati, da su ih stranke prešutno prihvatile; no takva primjena osnivala bi se na volji stranaka (gornja t. 1) i uvijek bi bio dopušten i protivan dokaz. Ona ne bi predstavljala slučaj iz gornje t. 3, naime da stranke nisu ništa posebno ugovorile. Ako pak nema posebnog, makar i prešutnog ugovora, mogu doći do primjene opći propisi pozitivnog prava, koji su i različni od Incoterms.

S obzirom na to i na oprečnost izloženih mišljenja o utjecaju klauzule CIF na pitanje prijelaza rizika, preporučuje se, da se u ugovorima sa CIF klauzulom uvijek izrično uglavi mjesto prijelaza rizika; a to se može učiniti i samim pozivanjem na Incoterms (na pr. "CIF prema Incoterms" ili slično). To bi značilo, da rizik prelazi prijelaskom robe preko brodske ograde u mjestu ukrcaja. No treba imati pred očima i to, da takvo općenito pozivanje na Incoterms znači i prihvatanje svih ostalih odredaba tih pravila, koja se odnose na klauzulu CIF. Međutim stranke mogu izrično ugovarati i primjenu samo nekih odredjenih uvjeta iz Incoterms (na pr. "prijelaz rizika prema Incoterms").

Na koncu treba još napomenuti, da se pitanje izbora pravnog poretku, čiji se opći propisi imaju primjeniti na međunarodnu kupoprodaju, rješava različno u pravu pojedinih država. Većinom se primjenjuje prvenstveno ono pravo, koje su same stranke sporazumno izabrale prilikom zaključivanja ugovora, a ako o tome nema sporazuma, primjenjuje se negdje pravo mesta zaključenja ugovora, negdje pravo mesta ispunjenja, mesta poslovног sjedišta prodavaoca, pravo države, čije su stranke državljanji ili njihova domicila i t. d. I to je razlog za uglavljivanje mesta prijelaza rizika, jer se bez toga teško može predvidjeti, kakvi će propisi o tom mjestu doći do primjene.

N.K.